חינוך לחיים

פרשת וישלח

לאחר ששמעון ולוי הרגו את כל הזכרים בשכם בעקבות מעשה דינה, הוכיחם יעקב אביהם ואמר להם 'עכרתם אותי להבאישני ביושב הארץ בכנעני ובפריזי ואני מתי מספר' בתגובה השיבו האחים 'הכזונה יעשה את אחותינו'

יש להבין מדוע נקטו שמעון ולוי בתיבת 'יעשה' בלשון עתיד ולא נקטו בתיבת 'עשו' בלשון עבר שהרי שכם כבר טימא את אחותם?? הרי מדברים על מאורע שכבר היה? וכן מה בעצם הם עונים, הרי יעקב ידע מה שקרה לדינה ובכל זאת סבר שלא היה ראוי להרוג את כל העיר אז מה הם חידשו בתשובתם??

באמרי נועם מבאר 'ונראה כי מדרך איש חכם שלא להכעיס עצמו על דבר שכבר נעשה ואי אפשר לתקן עוד, כי מה יפעל בכעסו. ואם אתה רואה לפעמים איש חכם הכועס על דבר שכבר נעשה, הוא בכדי שאם אולי יארע עוד הפעם דבר כזה, בל יעשה עוד כזאת. ולזה כאשר ראו יעקב אביהם כועס על דבר שכבר היה ואין לתקן, הבינו מזה אשר מסתמא כוונתו של יעקב, שבאם יארע עוד כזאת לבל יעשו עוד כדבר הזה להבאיש ריחו בעיני העמים. על כן שפיר אמרו 'הכזונה יעשה את אחותינו' ובלשון עתיד אמרו, היינו שלא יארע עוד כזאת לעשות עוד הפעם את אחותנו כזונה, כי מסתמא ישגיחו עליה מאז והלאה, שלא תהיה יצאנית ולא תבוא עוד לידי דבר כזה' ביאור הדברים – שמתי ששמעו את דברי התוכחה של יעקב שנסבו על מאורעות העבר, הם הבינו שעיקר כוונת יעקב היא להזהירם על העתיד לבוא, כדי שלא ינקטו עוד בפעולות העלולות להבאיש את ריחו בעיני העמים. ולכן השיבו בצדק בלשון עתיד 'יעשה' כי זה לא יקרה שוב בישראל כיוון שישגיחו טוב על דינה שלא תבוא לידי כך. ועל כן אין עוד צורך להוכיחם על מעשיהם.

רואים שגם השבטים סברו כשיטת חינוך שעל האדם לשכוח את נפילות העבר!! להתנער מחטאי האתמול ולהתמקד בבניית העתיד החדש, החיובי והמשגשג!!

וזה גם היה החשש של משה רבינו אחרי חטא העגל באומרו 'כי יגורתי מפני האף והחמה' שמסביר ר' משה מקאברין בדרך צחות שעיקר חששו לא היה מהאף והחמה של הקב"ה אלא דווקא משל בנ"י על עצמם. כי משה הבין כי הרוגז והעצבות שיתקפו את בנ"י לאחר החטא, יותר מסוכנים מהחטא עצמו. הרועה הנאמן ידע כי אם בנ"י יהיו עצובים ומיואשים לאחר שנכשלו הם לא יוכלו להיחלץ מלפיתתו העזה של היצר הרע.

הגמ' אומרת 'משלחי הרגל השור והחמור' תנא דבי אליהו לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשא' מבאר ר' שמחה בונים מפשיסחא בדרך צחות – שחז"ל השוו את עבודת ה' לעול שנותנים על השור בעת החרישה, ללמדנו שכשם שהשור לעולם אינו מסתכל מאחוריו כדי לבדוק כמה תלמים הוא חרש והאם הצליח במלאכתו או לא, כך האדם אינו צריך להוגיע את מוחו בדברים שעשה בעבר ולבדוק היכן נכשל ומעד, אלא להתמקד בהווה ולהתקדם הלאה בעבודת ה'. כפי שהשור עסוק במיחוי רצון בעליו בלי להרהר במה שעשה בעבר, כך האדם צריך לעסוק במילוי רצון ה' יתברך בלי לבזבז את כוחות הנפש בדשדוש בחטאי העבר. אמנם היצר מבקש להזכיר לאדם את מעשיו הראשונים כדי לבלבל ולייאש אותו, אך האדם מצווה להתעלם מתקלות העבר ולהתמקד בבניית בהווה ובאריגת העתיד.

לאור זאת ניתן להסביר בהקשר לחנוכה מדוע היוונים הורו 'כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל' היוונים ידעו שכוח ההתקדמות וההתעלות של עם ישראל טמון בבחינת 'כשור לעול' כלומר בעשייה שאינה משופעת ממשקעי העבר. לכן הם דרשו מבנ"י לכתוב דווקא על קרן השור שאין להם חלילה חלק באלוקי ישראל. זאת על מנת לעקור מהם את התכונה היצילה של עם ישראל, העסוק בעליה ובהתרוממות כשהוא מתנער מהכישלונות שהיו מנת חלקו בעבר.

הגמ' אומרת 'שמח בחור בילדותך ויטיבך ליבך בימי בחורותיך והלך בדרכי ליבך ובמראה עיניך ודע כי על כל אלה יביאך האלוקים במשפט' – עד כאן דברי היצר הרע מכאן ואילך דברי יצר הטוב. מבאר ב'בניין דוד' שדרכו של היצר הרע לשתול בלב האדם מחשבות חרטה ונקיפות מצפון על המאורעות שהיו 'עד כאן'. היצר הרע מעורר את האדם לחשוב על מה שעבר עליו וכמה הכעיס את בוראו, אך הוא לא עושה זאת כדי לעורר את האדם לתשובה, אלא כדי לדכדך את רוחו ולהפילו לזרועות הייאוש. זהו שאומרת הגמ' 'עד כאן דברי היצר הרע' כלומר היצר הרע מסית את האדם לחשוב על מהשהיה 'עד כאן'. לעומת זאת, היצר הטוב מעודד את האדם להתנתק מהעבר ולפתוח 'מכאן ואילך' דף חדש ונקי של מצוות ומעשים טובים ולהשקיע מכאן ולהבא בעסק התורה. זהו שאומרת הגמ' 'מכאן ואילך דברי היצר הטוב.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com